

Rinnovare o morire #9

Reflexions sobre el procés de transformació a la ciutat; Tarragona i Reus

**COL·LEGI D'ARQUITECTES DE CATALUNYA
DEMARCACIÓ DE TARRAGONA**
President **JORDI BERGADA**
Secretari **ANTON BULTÓ**
Tresorer **LUIS ULLOA**
Vocals **JORDI GRANELL, JOSÉ MARÍA GRANDES, FINA ROYO**

Consell editor
Junta Directiva **DEMARCACIÓ DE TARRAGONA. COAC**

Consell redactor
JORDI GRANELL Vocal de Cultura
JOSEP CANELA Coordinador Centre de Documentació
JORDI GUERRERO Coordinador d'Activitats Culturals

Director
JUAN MANUEL ZAGUIRRE

Rinnovare o morire

Organitza
VOCALIA DE CULTURA. DEMARCACIÓ DE TARRAGONA

Exposició
Direcció **JORDI SARDA**
Coordinació **JOAN BONET, ELENA RULL**
Col·laboradors **O. ALTES, J. CABEZA, A. GALAN**

Agraïments
Ajuntament de Tarragona, Ajuntament de Reus,
Serveis Territorials de Tarragona del Departament de Cultura,
Departament Política Territorial i Obres Públiques,
(Direcció General d'Urbanisme, Direcció General d'Arquitectura i Paisatge),
Departament d'Urbanisme de l'ETSAB, i especialment a A. Abelló, G. Bosques,
P. Carbassa, J. Costa, C. Ferré, E. Font, M. Garcia, M. Iglesias, J.Mª Martorell,
I. Merino, M. Miró, J. Segura, L. Ulloa, i als becaris: N. Boqué, M. López, A. Profitós.

Publicació
Responsable de l'edició **Vocalia de cultura. DEMARCACIÓ DE TARRAGONA CoAC**

Disseny gràfic i Maquetació **PEADAR McGRATH, OSCAR LLORCA**
Producció **VMCL Taller d'Arquitectura**
Correcció dels textos **MIGUEL ARDERIU**
Impressió **AG RABASSA, S.A.**

Fotografies
Autors dels projectes exposats

Edició i subscripcions
**COL·LEGI D'ARQUITECTES DE CATALUNYA
DEMARCACIÓ DE TARRAGONA**
Sant Llorenç, 20-22
43003 Tarragona
tel. 977 249367 fax 977 248383
tarragona@coac.net

Les opinions publicades són exclusives de qui les expressa

© de l'edició, el Col·legi d'Arquitectes de Catalunya
© dels textos, els seus autors
© de les fotografies, els seus autors

ISSN 1579-6515
DL B-9451-04

Reservats tots els drets d'aquesta edició

Tarragona, octubre de 2005

Col·legi d'Arquitectes
de Catalunya
Demarcació de Tarragona

exemplar gratuït

Rinnovare o morire. Reflexions sobre el procés de transformació a la ciutat; Tarragona i Reus

És el títol d'un dels sis camins de l'urbanisme actual que es proposa en el curs Urbanística VI de l'Escola Tècnica Superior d'Arquitectura de Barcelona, dirigit per Manuel de Solà-Morales.

Ara, aquí, és el títol de la mostra de les propostes realitzades a Reus i Tarragona com a treballs de curs i, alhora, una exposició en paral·lel de projectes reals en ambdues ciutats. Aquesta visió complementària, confirma que la mirada renovadora i propositiva que el curs planteja és només un punt en la línia contínua de l'obligada intervenció a les ciutats.

És propòsit d'aquesta mostra permetre i obligar a la reflexió sobre el procés, l'abast i la mesura de les intervencions, avaluar-ne la conveniència i els resultats. Entenent que és justament en la discussió dels criteris d'aquesta obligada intervenció, criteris sortosament en perenne evolució, on es troba la clau per assolir el difícil equilibri entre modernitzar o conservar, renovar-se o morir.

El curs s'ha mogut alhora pel camí de la mirada atenta als models, proposant una recerca analítica i crítica sobre actuacions clàssiques, i alguna de les modernes més paradigmàtiques de la història recent de les ciutats d'Europa. Ha assajat cinc propostes a dues ciutats: Reus i Tarragona. Els temes: la reutilització monumental, la restauració tipològica, la rehabilitació de la residència, les reformes viàries o la implantació de nous usos, entesos com alguna cosa que es proposa i recepta en cada cas, han estat analitzats i comprovats sobre les dues ciutats model. Ciutats properes, ben diferents, però de mesura semblant i, per tant, comparables, han servit com a subjecte del treball. A cadascuna hi hem assajat cinc exercicis de contingut i abast volgutament divers. Tarragona, projectada des de la seva fundació romana, es replega i s'eixampla sense perdre ni la vocació ni l'equipament de capital. La història, però, li pesa i hi justifica la conservació immobiliària, sobretot en el barri vell, «la Part Alta». Segregat topogràficament de la ciutat, tancat per la muralla, traspassa les traces romanes i es veu condemnat gairebé a una exclusiva condició de reutilització monumental, que fa difícil la rehabilitació

tipològica de l'habitatge o les reformes viàries. Alhora, la dualitat del centre històric, Part Alta-barri de Marina, la topografia i la muralla suposen grans oportunitats de projecte, reubicar la ciutat antiga i la part baixa en una nova centralitat, obrir noves vies i reproposar la residència han estat els objectes del treball. Reus, ciutat-mercat, radial sense plans però amb projectes, que històricament ha preferit renovar-se a créixer, té una consciència de gran centralitat que es contraposa sovint a un escàs valor històric. Les reformes viàries, la transformació dels usos centrals i la introducció de noves tipologies poden desfigurar la fràgil forma de la ciutat. Els treballs del curs han proposat valorar el passat «no modernista» de la ciutat i mesurar l'abast de les noves intervencions. La gran oportunitat de l'estació dels directes i alguns teixits del segle XVIII pendents de la segona renovació han estat els objectes del treball. Hem parlat aquí de restauració tipològica, de noves formes sobre velles parcel·les, d'aparcaments i reserves per a vianants, alhora que de nous usos centrals, ampliant el concepte de centre que té la ciutat.

Quatre propostes a Reus

A > Sense moure el tren / les oportunitats-relacions pendents de la ciutat i el territori.

Dos grups de tres i dos alumnes han abordat aquest exercici de gran complexitat i àmbic superficial i temàtica. Inicialment, ambdós grups s'han plantejat la mateixa pregunta: la traça del tren pot i/o ha d'ésser modificada en secció i/o en posició? Han arribat a la mateixa conclusió, no cal moure el tren. A partir d'aquí, les dues propostes són força diferents. La primera assaja el lloc de l'estació com un conflicte, trobada de traces, de formes i d'usos. La segona confia en construir sobre la traça del tren una estructura autònoma, capaç de concentrar usos, i provocar centralitat i permeabilitat alhora.

B > El recorregut complex / de Sant Tomàs al centre.

Sant Tomàs és una trama del segle XVIII de menys intensitat que el barri del Carme, però no de menor interès. Dues obertures maldestres, massa ampla Salvador Espriu, massa prima Fundició Porta, han descobert, però, dos edificis industrials que esperen ésser l'ampliació i la nova façana del

museu. Això, més l'oportunitat de repensar el solar de la fonda Simonet i la plaça de les Aigües, permetrà apropar definitivament la trama i la desgastada edificació de Sant Tomàs al centre.

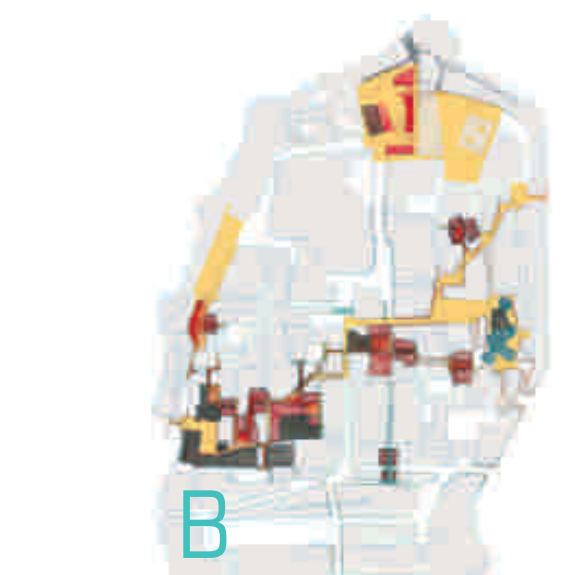
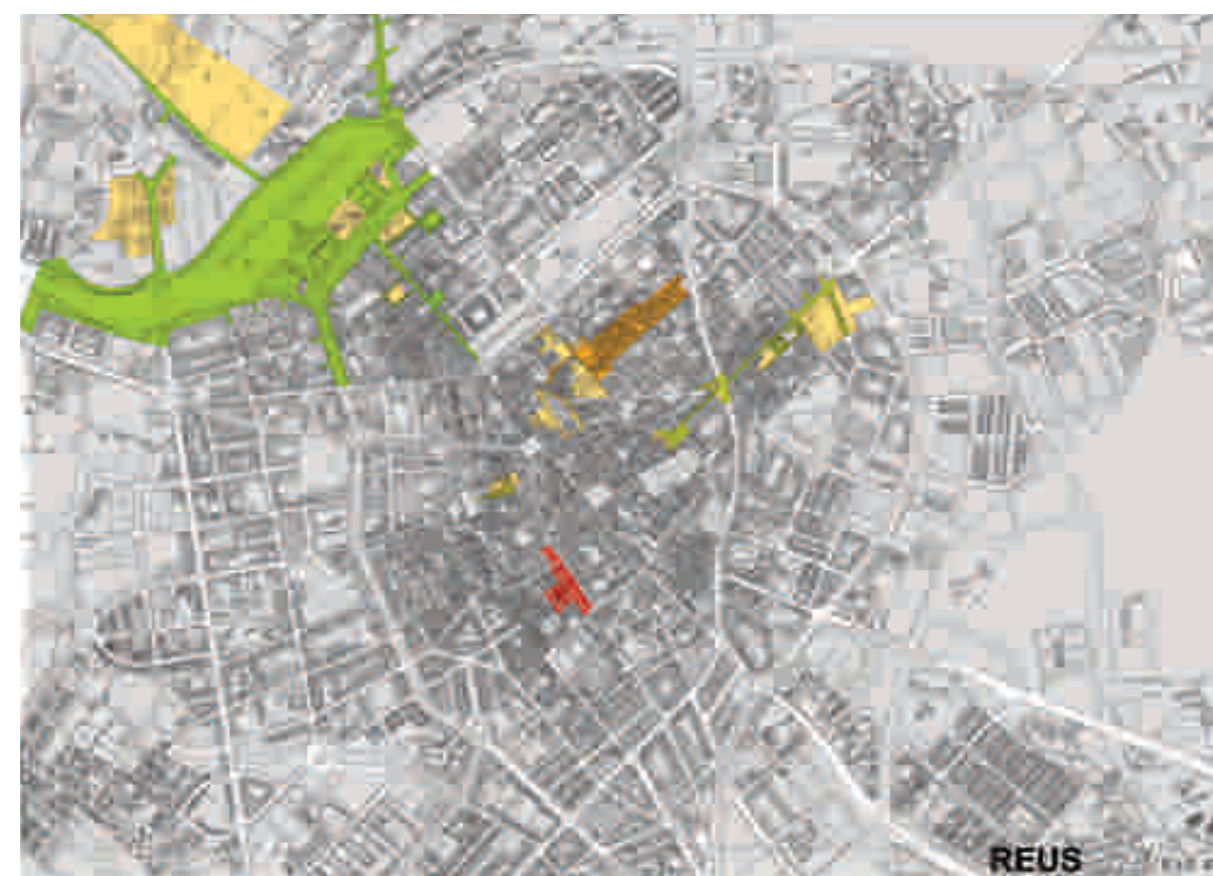
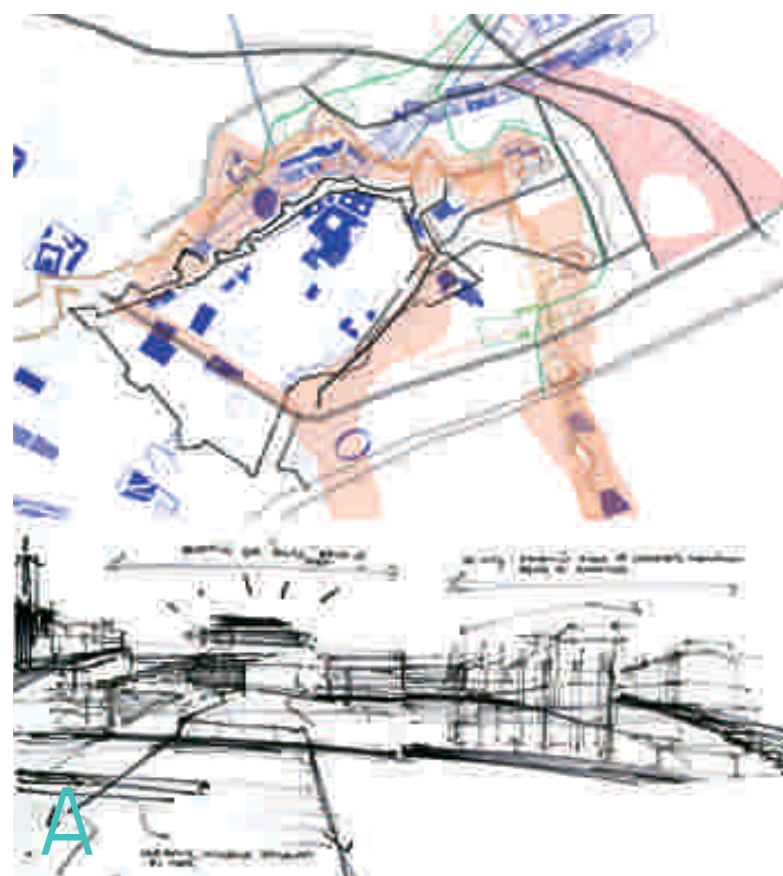
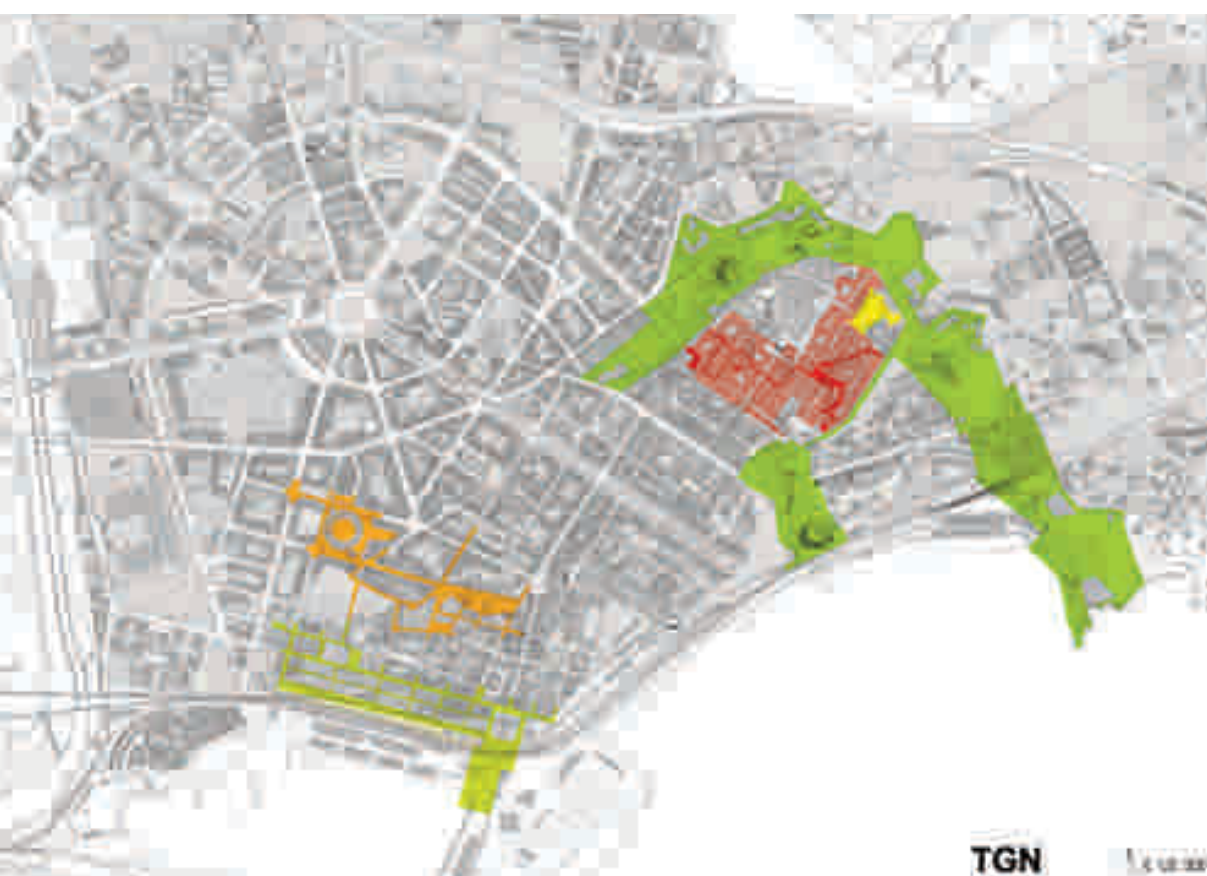
C > La plaça de l'Orfeó i/o com desfer i refer mitja illa de cases.

Aquesta proposta volia actuar com un avantprojecte i desenvolupar temes que el planejament especial del barri del Carme havia proposat. Ens plantejava algunes preguntes força habituals: si enderroquem mitja illa del carrer de la Grada per ampliar-lo i forçar la renovació de l'edificació, té sentit conservar la divisió parcel·lana actual?, o és més oportú conservar una sola parcel·la amb els avantatges inherents sobre la gestió, construcció, aparcament i control de la forma urbana? A aquesta escala, la proposta ha avançat en la formalització de l'espai públic i en la configuració i la pell de la noves edificacions.

D > El Roser / recta / porta / intervenció / equipament / habitatge / verd i oportunitat.

El Roser és, sobretot, un carrer recte. Ben traçat, de sis metres i poc pendent, alternatiu al vell camí de Valls, és la nova via de Lleida que estira la ciutat cap a l'est a partir del XIX. Dos grups d'estudiants plantegen i responen alhora un seguit de preguntes: per què la força de la recta, no pot amb el Raval, o la Riera?; el museu, l'edifici de la caserna, les restes de la muralla carlina, la vella presó i el nou cementiri poden fer considerar el Roser un nou eix equipat?; com ha d'ésser valorada per ser renovada la tipologia edificatòria del carrer, que ja ha perdut, d'altra part, les millors peces? Com ha de ser la nova porta de la ciutat, és a dir, com Roser parla amb Galanes.

Autors: (A) Hans Kozo, Roberto Molinos, Maria Elena Alonso, Isabel Fuentes, Álvaro Ruiz, Mónica Tomás, Ariadna Sendra. (B) Inigo de la Torre, Sergi Nieva, Vanesa Piriz. (C) Xavier Alberola, César Sánchez. (D) Francisco Javier Lumbrenas, Gloria Herrero, Maria Elena Alonso, Isabel Fuentes.

Cinc propostes a Tarragona

A > La muralla oberta / oportunitat / centralitat / topografia / equipament.

Per la seva posició i mesura, l'espai al voltant de la muralla, entre els fortins i el mar, és avui el de majors possibilitats de transformació urbana de la ciutat. La seva centralitat i la seva topografia, coherent amb la seva història, han de fer d'aquest lloc, gràcies al canvi d'escala de la ciutat, el nou centre buit del territori, un ring domèstic i feréstec obert al mar. Per la seva complexitat i volum aquest tema ha permès el treball de cinc equips. Després d'una anàlisi conjunta i global, interessos volgutament diversos van portar a mirades complementàries, de diferent abast. Algunes tenen una escala molt propera a l'arquitectura, en plantejar l'ús de totes les cotes de la muralla, des del pas de ronda al passeig arqueològic, o relligar el circ, el museu i l'amfiteatre en un circuit possible i necessari utilitzant la topografia a favor. D'altres treballs proposaven un sistema d'aparcaments, que estenien i comprovaven a d'altres parts de la ciutat. Un treball, amb una visió més paisatgística, restablí una relació perduda al territori, fent aflorar el circuit dels fortins del segle XVIII i produint noves complexitats en construir un nou passeig. L'exercici més complex continua treballant, a una escala general, tot l'àmbit del projecte, des de la muralla a la variant, construeix un nou centre i proposa quatre capes-línies relacionades entre si i lligades a quatre usos-formes diversos: la cultura, el verd, els usos cívics i l'esport.

B > De porta a porta / la mesura forma i posició dels talls.

En el teixit més complex i compacte de la Part Alta, l'espai central del fórum provincial, amb l'excesa del porta a porta Roser / Sant Antoni es proposa la discussió entre teixits: diagonals, medievals i quadrícula romana, entre sistema de places i obertures de carrers. Es planteja obrir, tallar, però alhora cosir i reconstruir. És el sector més dibuixat, més estudiat, més incert. El P.E.P.A. (Pla Especial de la Part Alta) impedeix aixecar el vol. Les restes de la muralla i el fórum perimetral ara en fan un doble recinte, resistent a la modificació i la millora. Podrien ser, en canvi, oportunitat de transformació. Caldrà alguna decisió potent en aquest sentit. Els treballs del curs n'apunten algunes, però no es descuiden de continuar tallant les illes del centre.

C > El verd i el lleure a la cornisa / teatre i toros.

El teatre, abandonat d'antuvi, arruïat a l'espadat, i la plaça de toros, envellida però ostentosa sobre el terraplè, construeixen un pols, un contrapunt que explora i justifica la mirada en el lloc de major fractura topogràfica de la ciutat; aquí tots els carrers són escales. El camí de cornisa, ben pla i amb vistes al mar, i el camí de la baixa, resseguint el teatre, les termes i el límit del port romà, poden fer tornar aquest conjunt de darreres en davants. Construir un circuit de lleure i verd, relacionant en el pendent les dues ciutats.

D > Aparcar per viure al centre.

És clar que solament s'entén que un vehicle entri per Sant Antoni i surti pel Roser si és per emergència o per servir a qui viu a la Part Alta. L'aparcament únicament es justifica com la possibilitat de reubicar l'habitatge modern i equipat al centre i l'oportunitat de repensar l'espai públic en àmbits més reduïts, aprofitant a favor el pendent i els elements de valor que el lloc proposa. Aquí, l'església de Sant Llorenç, l'escurador i la muralla.

E > El sistema urbà. Les places de la baixa / Carros / Real / Infants.

Aquest exercici vol recuperar el valor del traçat del projecte primigeni de port i nova ciutat a la part baixa de Tarragona. Ara tothom reconeix i valora la ciutat romana i les seves traces refan i reforcen la urbanitat de la Part Alta. La traça esplèndida de la Part Baixa, podria servir per pautar el nou front marítim i, dialogant amb el tren, construir la nova façana de la ciutat al port. Carros ambaria al mar i Infants seria la plaça de terra de la ciutat.

Autors: (A) Maider Llacuna, Andreu Griño, Lara Martínez, Albert Escolà, Silvia Rossi, Angela del Fuoco, Xavier Riús. (B) Mei Montané, Robert W. de Miguel. (C) Albert Duque, Jordi Palà. (D) Joan Alomar, Carlos Alonso, Antoni Bonet. (E) Blanca Calvo, Montserrat Cucarella, Almudena Jordán, Glòria Clavera.

Projectes exposats, executats o en curs, a Reus i Tarragona

- **Projecte d'obertura del c. Sant Benet**
Antoni Sardà, arq. Ajuntament de Reus.1954
- **Estudi urbanístic del sector del Carme**
Manuel de Solà-Morales, arq. Ajuntament de Reus. 2002
- **Pla especial del Pallol**
Anton Pàmies, arq. / Anton Bultó, arq. col·laborador Ajuntament de Reus.1995
- **Projecte d'obertura entre Pl.Catalunya i Pl. del Castell**
Antoni Sardà, arq. Ajuntament de Reus. 1954
- **Pla especial de protecció i actuació del patrimoni arquitectònic**
Equip dirigit per Antoni Moro, arq. Ajuntament de Reus. 2005
- **Projecte de transformació de la Pl. Mercadal i Capsa Gaudí**
Gabriel Bosques, arq. Ajuntament de Reus. 2004
- **Proposta de soterrament de la via del tren**
Antoni Pujol, arq. Ajuntament de Tarragona. Any 50
- **Rehabilitació integrada del Casc Antic**
Ignasi de Solà-Morales, arq. / Aloguin – Costa – Sardà, arq. Administració Central de l'Estat. 1982
- **Aixecaments de la Part Alta**
Equip dirigit per Lluís Cantallops, arq. Ajuntament de Tarragona.1981
- **Pla especial del Centre Històric**
Lluís Cantallops Ajuntament de Tarragona.1990

- **Intervenció conjunta a l'espai integrant del Nucli Antic**
Equip dirigit per Jordi Segura, arq. Generalitat de Catalunya i Ajuntament de Tarragona. 1991
- **Aixecament de les restes del Circ**
Equip dirigit per Salvador Tarragó, arq. Generalitat de Catalunya. Any 90
- **Proposta de restauració de la capçalera del Circ i l'Amfiteatre**
Andrea Bruno, arq. Ajuntament de Tarragona, Departament de cultura. 1987
- **Estació de servei d'automòbils**
Antoni Pujol, arq. Joan Panades.1939
- **Museu Arqueològic sobre la Muralla Romana**
Francesc Monravà, arq. Direcció General de Belles Arts.1942
- **Estudi arqueològic emplaçament CoAC**
Xavier Aquilué, arqueòleg Col·legi d'Arquitectes de Catalunya.1986
- **Seu del Col·legi d'Arquitectes**
Rafael Moneo, arq. Col·legi d'Arquitectes de Catalunya.1986

ACTIVITATS

Exposició
RINNOVARE O MORIRE.
del 12.Sep.05 al 21.Oct.05
Sala d'Exposicions CoAC Tarragona
Presentació a càrrec de Manuel de Solà-Morales
15.Sep.05, 20h.
Sala d'Actes CoAC Tarragona

Per rebre més informació gratuïta de les activitats sol·licita-ho a tarragona@coac.net